

had evenmin iets bereikt. Behalve de Staten hadden ook de steden Amsterdam en Rotterdam in Bern geprotesteerd. De laatste schreef reeds op 19 februari 1660 bij monde van *Consules et Rectores Reipublicae Roterodamensis* een vriendelijk gestelde, maar zeer dringende brief aan *Rectores et Senatores civitatis et Reipublicae Bernensis apud Helveticos*. (Copie in Doopsgez. Archief, Amsterdam, A. No. 1746). De brief van Rotterdam was opgesteld, nadat enkele Rotterdamse Doopsgezinden de stadsmagistraat over deze zaak hadden „begroet”.

Ook na de mislukte deportatie van 1710 bleven de Staten actief: zij droegen Ludwig Runckel, hun gezant in Zwitserland, op, alles te doen voor de verdrukte Doopsgezinden, wat hij kon, waarbij zij de kosten voor hun rekening namen. Het was Runckel, die na eindeloze onderhandelingen wist gedaan te krijgen, dat ruim 350 Berner Doopsgezinden vergunning kregen om – en dat was een grote overwinning voor Runckel – met medenemen van hun vermogen naar Nederland te emigreren. Sindsdien is de positie der overgeblevenen in het Bernse iets verbeterd, al waren er tot ongeveer 1760 nog steeds moeilijkheden, die maakten dat een aantal naar de Palts, Beieren en de Elzas emigreerde.

Ook in de Palts was het leven voor de Dopers verre van ideaal. Aanvankelijk werden zij na de oorlog met Frankrijk met open armen ontvangen, maar al spoedig waren er allerlei beperkende bepalingen: hun aantal werd gelimiteerd, zij moesten een extra hoofdgeld betalen voor hun afwijkende geloofsopvatting en er was de voortdurende dreiging om het land te moeten verlaten. Vandaar dat zij steeds rekening hielden met de mogelijkheid om naar elders te verhuizen. Nu werd Amerika, en in het bijzonder Pennsylvanië, het land van belofte.

De staat Pennsylvanië, de stichting van de Quaker William Penn in 1682, was een gebied, waar – uitzondering in die tijd – volkomen godsdienstvrijheid heerste. Bij deze aantrekkelijkheid kwam de hoop, dat men daar ginds een goed stuk brood kon verdienen. Brieven van Doopsgezinden, die al in 1684 uit de Palts naar Pennsylvanië waren gegaan, wekten grote verwachtingen. Vooral sinds 1717 richtte zich het oog van de Paltzers, Doopsgezinden en anderen, op Pennsylvanië. De weg van Zwitserland en de Palts naar Amerika leidde over Rotterdam. Per schip kwam men de Rijn af, debarkeerde in Rotterdam, vanwaar men dan